

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Сіра Л.В.

студентка,

Київський університет імені Бориса Грінченка

УКРАЇНСЬКИЙ ЕТНІЧНИЙ ОБРАЗ ЯК ПРОТИВАГА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИМ ПРОЦЕСАМ

Однією з актуальних проблем сучасного світу є проблема духовного розвитку особистості і суспільства. Глобалізація та масова культура в умовах економічної кризи і досягнень технічного прогресу мають значний вплив на широкі верстви населення, у той час як етнічна культура зберігається здебільшого в окремих культурних осередках – в музеях, в населених пунктах зі своїми художніми народними промислами, і своєю популярністю є ближчою скоріше до елітарної культури, ніж до масової.

На жаль, український етнос ніяк не асоціюється у молоді з нав'язаним нині поняттям «успіху», людиною «self-made» і матеріальним достатком. Неоднозначним є і той факт, що через розвиненість і розповсюдженість масової культури відбувається підміна цінностей – здебільшого молоді українці прагнуть в першу чергу до матеріальних цінностей, і лише якщо є особистий інтерес і потреба – до духовних.

В Україні через складну політичну ситуацію також зберігається проблема існування 2х полярних ідентифікацій – етнічний фанатизм і етнічна індеферентність. Етнічний фанатизм – це ідентичність, у якій абсолютне домінування національних інтересів і цілей, часто ірраціонально сприйнятих, супровожується готовністю йти за них на будь-які жертви і дії. Існують «свої», а існують «чужі» і «вороги». А етнічна індеферентність – це байдужість людей до проблем національності і міжетнічних стосунків, до цінностей свого та інших народів, люди вільні від норм і традицій, на їхню поведінку не впливає ні їх власна національна приналежність, ні національність інших [5]. Це ймовірний погляд майбутніх поколінь, якщо вони будуть під сильним впливом масової культури без прищеплення духовної культури.

Тому актуальним є питання розвитку духовної культури молоді через виховання у неї національної самосвідомості. Також складним є питання збереження народних художніх промислів через занедбання державою

завдання етнозбереження і популяризації нею «українського» здебільшого через нав'язаний патріотизм.

В добу глобалізації і наступу масової культури дуже важливим є для кожного етносу і держави сформувати у суспільства нормальну національну ідентичність – це коли образ свого народу сприймається як позитивний, з адекватним ставленням до культури, історії, природного патріотизму, з толерантною установкою на спілкування з іншими народами [5].

Усі компоненти духовності українського народу становлять національні цінності – це рідна мова, історія, краєзнавство, природа рідного краю, національна міфологія, фольклор, декоративно-ужиткове мистецтво, народний календар, національна символіка, народні прикмети і вірування, релігійні традиції, звичаї та обряди, народна творчість (художнє ткацтво, килимарство, вишивки, писанкарство, художня обробка металів, дерева тощо).

Зокрема, народні художні промисли – це невід'ємна складова української культури, вони увібрали в себе риси, притаманні окремим етнографічним регіонам країни, і є доказом культурного різнобарв'я України.

Знання культурної спадщини свого народу забезпечує особистості національно-культурну визначеність, включенність в національну спільноту та природний патріотизм. Так відбувається передача і збереження етносу, його самовідтворення та розвиток.

Поп-культура орієнтується, головним чином, на усередненні смаки аудиторії й характеризується масовим стандартизованим виробництвом художньої продукції, поширюється засобами масової комунікації. У системі масової культури важливу роль відіграє розважальність мистецтва, яке орієнтується на комерцію. Звідси швидке «моральне старіння» продуктів масової культури. У прямому розумінні – це культура, що знаходить попит в основній масі населення без відносної приналежності до тієї чи іншої нації, держави [3].

Через розповсюдженість і швидкий розвиток масової культури вона ніби затьмарює і розчиняє в собі здобутки духовної культури, а будучи легкодоступною масам, справляє безпосередній вплив на їх формування. Наслідками цього є те, що з'являється новий світогляд – «суспільство видовищ», де комунікації, мода, подорожі та розваги, імітація образу «успішної людини» в соцмережах асоціюються у суспільства з найвищими цінностями, а духовна культура здебільшого залишається на низькому рівні розвитку. На жаль, через це з'являється місце деградації і дегуманізації, підміни цінностей, розмитості національної пам'яті, ідентичності та етнічної самосвідомості.

У ролі регуляторів культури поведінки людини виступають норми моралі, права, а також зразки поведінки. Досить часто за такий зразок сприймається те, що ми бачимо на сцені чи на екранах, тобто за взірць можуть бути прийняті не тільки позитивні якості або досягнення передових людей суспільства, але й негативні риси «популярних» людей, їхньої поведінки, які можуть трактуватися як PR (наприклад, ситуації, коли артист дозволяє на концертах або в інтерв'ю з журналістами вживати нецензурну лексику і т.д.) [3]. Те ж саме можна сьогодні сказати й про вигадані образи в кіно та серіалах – вони теж можуть впливати на ідентифікацію особистості, як стимулювати до самопізнання, так і в негативному сенсі стереотипізувати її. Це все може сильно впливати на прошарки населення з низьким рівнем духовності та освіченості, які в процесі свого внутрішнього розвитку можуть взяти це за норму поведінки.

У наш час електронного відтворення аудіовізуальний образ багатьом замінив реальність на більш яскраву та «дійсну» власну реальність. Тому не дивно, що так легко розповсюджується вульгарність, кітч, бездуховність, відсутність смаку. Фільтрувати цей потік може лише сама людина, але для цього їй треба мати до «занурення» в масову культуру вже сформований моральний компас і вже високий рівень духовного і культурного розвитку. Якщо ні, то людині дуже легко насадити поведінку, потреби, стиль життя, цінності та пріоритети. Власне по ставленню до культурних цінностей можна судити про насиченість або спустошеність духовного світу особистості. Підлітки та діти є в зоні особливого ризику, оскільки вони ще формуються і часто сприймають нав'язані масовою культурою цінності за дійсні.

У той час коли масова культура формує нові покоління людей, здобутки минулого залишаються далекими і дійсно цікавими лише в певних культурних осередках – осторонь від мас, а більше для окремих зацікавлених в духовному розвитку освічених верств населення.

Відповідно масова культура відіграє важливу роль в житті суспільства, в процесах самовизначення та самореалізації сучасної людини, і тому є необхідною актуалізація українського образотворчого мистецтва як до чинника етнозбереження.

Звертаючись до української культури і сторінок її історії, варто зазначити, що саме здатність до глибокого, творчого переживання прекрасного, була важливою світоглядно-ціннісною умовою єднання народу і подолання тяжких років поневолення та бездержавності в Україні. Можливо саме тому творчість видатних українських митців слугувала живильним джерелом духовної світоглядної рефлексії, чинником гармонізації етнокультурних стосунків, творчої наснаги, спонукаючи до надії, віри і боротьби за одвічні цінності.

Відображення в образотворчому мистецтві українського буття і образу українського народу зіграло важливу, просвітницьку роль в усвідомленні людей своєї унікальності і самобутності. Бурхливо пошук і розвиток національного образу відбувався в живописі XIX–XX століть.

В. Тропінін був першим, хто створив узагальнений етнічний образ українського народу («Дівчина з Поділля», «Українець», «Українка», «Молодий український селянин», «Хлопчик з сопілкою»). В українському портретному живописі реалістичні традиції В. Тропініна розвивали Т. Шевченко, І. Сошенко та ін.

Одним із засновників нової української школи пейзажного і побутового живопису був В. Штернберг («Вулиця на селі», «Пастух», «Вітряки в степу»).

Під впливом ідей народників художники-реалісти створили Товариство пересувних художніх виставок, яке ставило собі за мету поширення мистецтва в маси. Ідейною основою художників-передвижників був критичний реалізм, тобто реалістичне відображення недоліків суспільно-політичного життя.

Серед художників-передвижників і прихильників інших мистецьких течій було чимало українців, які у своїй творчості прагнули відтворити краєвиди, побут, історію та національний характер українців. Україна у той час була для митців як «нова Італія» і мала багато поціновувачів.

Саме з XIX ст. через піднесення національної самосвідомості почала активно формуватися національна школа живопису, а в творах мистецтва поступово виокремлювався етнічний образ українців та України.

Також у 1898 р. із ініціативи Івана Труша було засновано Товариство з розвитку українського мистецтва, метою якого стала популяризація українського мистецтва. За сприяння митця в 1905 р. у Львові відбулася перша Всеукраїнська художня виставка, яка стала демонстрацією культурної єдності українського народу, штучно розділеного на дві частини.

Український стиль у живописі XIX – на початку XX ст. сформувався на основі національних культурних традицій, історії, народної творчості, зразків народною декоративно-ужиткового мистецтва та архітектури, а також новітніх тенденцій модернізму, пленеризму, традицій класичного мистецтва, зокрема реалістичного напрямку в живописі і передвижництва.

Українська культура продовжувала свій прогресивний розвиток, незважаючи на те, що це відбувалося в умовах постійних утисків і заборон з боку державних російської, німецької, польської культур. І саме у цей час відбулося запровадження української національної тематики в мистецьких творах, підняття теми козаччини, збереження і

відновлення історичної пам'яті українців, поєднання в мистецтві художньо-естетичних і національних цінностей.

Творчі надбання митців цих століть мають важливе значення для сучасності, оскільки в них мовою художнього образу відображена сутність українського народу, його культурний код, і саме тому ці твори мистецтва й досі залишаються джерелом духовної насолоди тисячі українців і можуть бути використані для виховання національної самосвідомості у майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Демчук Р. Міфологема у контексті моделювання національної ідентичності. *Культурологічні ідеї*. 2017. № 11. С. 53–58.
2. Денисюк Ж. З. Масова культура і національно-культурна ідентичність в добу глобалізації. Київ : НАКККіМ, 2016. 224 с.
3. Дрابعук Ю. П. Поп-культура і її вплив на людську свідомість. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Філософія, культурологія, соціологія*. 2013. № 6. С. 33–38.
4. Кочура Н. Культурно-естетична генонема українського національного світогляду. *Науково-практичний журнал «Освіта і управління»*. 2010. Том 13. № 4. С. 115–122.
5. Красніцька Г. М. Глобалізація національної ідентичності. *Науковий вісник «Гілея»*. 2017. № 127. С. 339–341.
6. Красніцька Г. М. Проблеми єдності нації в умовах глобалізації. *Науковий вісник «Гілея»*. 2017. № 126. С. 339–341.
7. Красніцька Г. М. Формування етично-ціннісних орієнтацій молоді. *Науковий вісник «Гілея»*. 2016. № 107. С. 291–293.
8. Лисоконь І. О. Національна ідентичність в умовах глобалізаційних викликів часу. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2016. № 6. С. 217–221.
9. Лобановський Б. Б., Говдя П. І. Українське мистецтво другої половини ХІХ-початку ХХ ст.. Київ: Мистецтво, 1989. 206 с.
10. Отрошко Л. Символічний образ України у пейзажному живописі ХІХ століття. *Науковий журнал «Україна у світовій історії»*. 2014. № 4. С. 228–243.
11. Сапожник О. В. Культурологічний зміст поняття ідентичності. *Збірник наукових праць «Мистецтвознавчі записки = NOTES ON ART CRITICISM»*. 2019. № 35. С. 27–33.
12. Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти : монографія / В.П. Трошинський, В.А. Скуратівський, Н.П. Ярош та ін.; за заг. ред. В.П. Трошинського. Київ : НАДУ, 2018. 256 с.